

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата економічних наук, доцента,
доцента кафедри публічного управління та адміністрування

Сумського національного аграрного університету

ЛУКАШ СВИТЛАНИ МИКОЛАЇВНИ

на дисертаційну роботу

БАТЮКА РОМАНА БОГДАНОВИЧА

на тему: «Організаційно-економічні засади розвитку зовнішньоекономічної

діяльності аграрних підприємств»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 051 – Економіка

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

у разову спеціалізовану вчену раду

Поліського національного університету

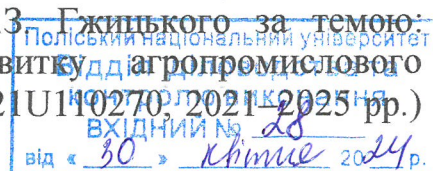
Актуальності теми та її зв'язок з науковою тематикою

Зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств має стратегічне значення для розвитку країни, сприяючи її економічному зростанню, збільшенню експортного потенціалу та забезпеченню стійкого розвитку аграрного сектору. Сучасний світовий ринок вимагає від підприємств аграрного сектору не лише вирощування продукції високої якості, а й уміння конкурувати на міжнародній арені. Зовнішня торгівля та економічна інтеграція стають все більш важливими для аграрного сектору, оскільки вони відкривають нові можливості для розширення ринків збуту, залучення інвестицій та впровадження нових технологій. Глобалізація ринків та зростаюча конкуренція вимагають від аграрних підприємств ефективних стратегій зовнішньої діяльності, що базуються на організаційних та економічних засадах. Дослідження організаційно-економічних засад розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств є актуальним та важливим для досягнення їхнього успішного функціонування та розвитку в сучасних умовах глобального ринку, має великий практичний і науковий інтерес і сприяє підвищенню конкурентоспроможності та стабільності аграрного сектору.

Зазначене зумовлює актуальність теми дисертаційної роботи та важливість поставлених завдань. Розвиток теоретико-методичних засад дослідження зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, аналіз сучасних тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств в Україні, наукове та прикладне обґрунтування напрямів удосконалення організаційно-економічних засад розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, що розкриті у дисертаційному дослідженні Батюка Р.Б., має важливе наукове та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана у відповідності до плану науково-дослідної роботи кафедри економіки Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького за темою: «Основні напрями сталого інноваційного розвитку агропромислового комплексу України» (номер державної реєстрації 0121U110270_2021_2025 рр.)

та кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету за темою «Організаційно-економічні засади забезпечення сталого розвитку Північно-Західного регіону України» (номер державної реєстрації 0121U109310, 2021–2025 рр.). У межах зазначених тем автором досліджено теоретичні, методичні та прикладні засади забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних аграрних підприємств.

Вказане переконує в актуальності обрання теми дисертації, ідентифікації предметно-об'єктної сфери, мети та завдань представленого дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Сформульоване дисертантом наукове завдання обґрунтування теоретичних засад і розробленні практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічних засад розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств знайшло нове вирішення в представленому дослідженні. Наукові положення, висновки та рекомендації, які представлені у дисертації Р.Б. Батюка є достатньо обґрунтованими, що підтверджується опрацюванням значної кількості праць вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації по тематиці дослідження та належною апробацією результатів дослідження. Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативні акти, які регулюють зовнішньоекономічні правовідносини в Україні, офіційні дані Державної служби статистики України щодо зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств та суб'єктів суміжних галузей, міжнародних та європейських організацій: ООН, ФАО, ОЕСР, СОТ, ЄС, НАФТА, ЄАЕС, матеріали науково-практичних конференцій, монографії та наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених, що присвячені організаційним та економічним засадам розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств. Рівень проведеного дослідження дає можливість стверджувати про достатню обізнаність дисертанта з науково-практичними розробками провідних зарубіжних вчених щодо вивчення проблематики організаційно-економічних засад розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств. Виклад матеріалів дослідження в дисертації є логічним та послідовним. Окреслені завдання дослідження є вичерпно сформульованими в контексті поставленої мети, а залучення необхідного методичного інструментарію дозволило автору отримати необхідні наукові результати для досягнення мети дослідження. Зміст дисертації відповідає її темі. Рекомендації автора, висвітлені в дисертації, пройшли виробничу апробацію, що підтверджується відповідними документами. Зазначене є свідченням достатнього рівня обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій.

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, є обґрунтованими з теоретичної і методичної точки зору та достовірними, базуються на сучасних теоріях, працях зарубіжних та

вітчизняних науковців щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

У процесі дисертаційного дослідження використовувалися наступні методи: синтезу і системного аналізу (для обґрунтування концептуальних основ, визначення форм та інструментів формування, реалізації та активізації зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств); абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення й визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств», формулювання висновків і рекомендацій щодо удосконалення, стратегічного розвитку й активізації зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств); контент-аналізу (для визначення основних складових, що формують категоріальний апарат дослідження); статистико-економічний (для збору, обробки статистичних даних та аналізу тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, табличного і графічного подання результатів дослідження); монографічний (з метою узагальнення прогресивного досвіду суб'єктів господарювання в організації та здійсненні зовнішньоекономічної діяльності); порівняльного аналізу (для зіставлення кількісних та якісних показників зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств та формування пропозицій щодо її удосконалення під впливом ймовірних змін та викликів); факторного аналізу (для ідентифікації та аналітичного оцінювання впливу зовнішніх факторів на результативність зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств); індексний (для оцінки ефективності експортного потенціалу аграрних підприємств шляхом розрахунку індексу інтенсивності торгівлі); групування (для визначення загальних ознак і формулювання висновків за сукупністю досліджуваних об'єктів); імітаційного моделювання (для обґрунтування можливості формування ефективних зовнішньоекономічних зв'язків аграрних підприємств); сценарного прогнозування (для прогнозування обсягів експорту експортоорієнтованих видів аграрної продукції аграрними підприємствами).

Об'єкт, предмет та мета роботи логічно пов'язані. Об'єктом дослідження є процес управління проектами енергозбереження в організаціях бюджетної сфери. Предметом дослідження є теоретико-методичні, наукові та практичні засади управління проектами енергозбереження в організаціях бюджетної сфери.

Дисертаційна робота має логічну структурну побудову, її зміст повною мірою розкриває тему наукового дослідження. Між розділами та підрозділами роботи є належний взаємозв'язок, всі розділи містять рисунки, таблиці, посилання на літературні джерела. Наведені в роботі дані підтверджені в ході дослідження. Висновки до розділів дисертаційної роботи та загальні висновки до неї є логічними й підтверджені результатами апробації на 7 науково-практичних конференціях, публікацією у наукових спеціалізованих виданнях, впровадженням авторських пропозицій у діяльність відповідних організацій.

Отже, вищезазначене дає підстави стверджувати, що основні положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи достатньо обґрунтовані і достовірні.

Практичні рекомендації, що містяться в дисертації, впроваджено в діяльність Департаменту агропромислового розвитку Львівської обласної державної адміністрації (довідка від 26.02.2024 № 01-37/7), ТзОВ «ОСКАР СОЛЮШИН» Львівської області (довідка від 20.10.2023 № 121/23), ТзОВ «ТрастГард ЄС» Львівської області (довідка від 20.04.2023 № 15-D).

Окремі положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, зокрема при викладанні дисциплін «Міжнародні економічні відносини», «ЗЕД підприємств», «Облік ЗЕД», «Міжнародна економіка», «Міжнародний маркетинг» (довідка від 15.02.2023 № 123/4).

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У дисертації визначено мету дослідження, яка полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень і розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічних засад розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств. Відповідно були поставлені завдання теоретичного, методичного та прикладного характеру. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дає підстави констатувати, що в цілому автору вдалося вирішити завдання та досягти поставленої мети. Завдання співвідносяться з ознаками наукової новизни дослідження, що свідчить про оригінальність обраних автором шляхів вирішення зазначених завдань.

Дисертантом отримані результати, що містять елементи наукової новизни. До найбільш значущих здобутків можна віднести такі наукові положення:

удосконалено:

експлікацію поняття «зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств», під яким запропоновано розуміти систему зовнішньоекономічних операцій у сфері виробничої діяльності господарюючих суб'єктів аграрного сектора економіки, пов'язаної з експортом та імпортом товарів й послуг для отримання прибутку та посилення конкурентних позицій внаслідок виходу на міжнародний ринок. Відмінністю цього визначення від існуючих є: по-перше, структурування зовнішньоекономічної діяльності аграрного підприємства в межах його загальної господарської діяльності; по-друге, диференціація різновидів такої діяльності; по-третє, підкреслення мети провадження діяльності відповідно до цілей та завдань підприємства щодо його стратегічного розвитку;

інструментарій діагностики перспектив розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств, застосування якого дає змогу ідентифікувати незадіяні резерви використання цього потенціалу, що можуть бути враховані при розробці комплексу заходів, відповідно до яких процес розвитку переорієнтовується з витратного проєктного підходу до оптимального процесного, а результатом цих заходів буде усунення або зниження впливу

дестабілізуючих факторів, зростання обсягів і розширення географічних меж експорту, підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності;

методичний підхід до оцінки ефективності експортного потенціалу аграрних підприємств шляхом розрахунку індексу інтенсивності торгівлі як на рівні окремих суб'єктів господарювання (прямий метод), так й за допомогою національних спеціалізованих та державних органів (непрямий метод) з дотриманням відповідних методологічних принципів, що дасть змогу об'єктивно оцінити поточну ситуацію на конкретному міжнародному ринку збуту, ідентифікувати тенденції, проблеми та пріоритети його розвитку, а також конкурентну спроможність виходу аграрних підприємств у відповідний агропродовольчий сегмент;

дістали подальшого розвитку:

ідентифікація та аналітичне оцінювання впливу зовнішніх факторів на результативність зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, до яких першочергово віднесено: політичну ситуацію в країні та її стабільність; рівень конкурентоспроможності вітчизняної продукції (товарів); складність процедури зовнішньоекономічної діяльності;

обґрунтування процесу системності формування та реалізації стратегії сталого розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, в основу якого покладено алгоритм вибору зовнішньоекономічної стратегічної зони господарювання та ідентифікації функціонального інструментарію її імплементації, що забезпечить окреслення чітких правил поведінки на зовнішньому ринку, дієвість принципів здійснення експортно-імпортних операцій, гнучкість і адаптивність бізнес-процесів через застосування релевантних заходів ризик-менеджменту;

теоретико-методичні підходи до трансформації стратегічної карти управління розвитком зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, змістовне наповнення якої характеризує комплементарність зв'язку між фінансовими й нефінансовими індикаторами, матеріальними і нематеріальними показниками, що впливають на функціонування бізнес-процесів, а також рушійними силами й результатами діяльності підприємства на зовнішньому ринку;

методичні засади формування і використання імітаційної моделі розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, які передбачають виділення конкурентного ядра експортоорієнтованих підприємств, що характеризуються випереджувальним розвитком тих із них, які є найбільш конкурентоспроможними, мають високий потенціал для зростання, залучені до економічного обігу нематеріальних активів з метою збільшення доданої вартості експортної продукції. Механізми функціонування моделі ґрунтуються на системній інтеграції її ключових елементів (регулювання ЗЕД, використання виробничого потенціалу АПК, нарощування експорту, оптимізації імпорту) з цільовими критеріями, завданнями та функціями;

засади удосконалення системи просування сільськогосподарської продукції на зарубіжні ринки, які базуються на комплексному підході до її формування та передбачають адаптацію до будь-якого специфічного напрямку

зовнішньоекономічної діяльності конкретного аграрного товаровиробника-експортера до вимог цільового ринку. Детермінуючими принципами формування системи є: вироблення оптимальних цілей та завдань щодо просування продукції або послуг на зовнішній ринок; облік таких факторів, як можливості виробництва та збуту продукції національного АПК, міжнародні та національні регуляторні інструменти (економічні та нормативно-правові); формування оптимальної логістичної системи товароруку.

Отримані у дисертаційній роботі результати, висновки та рекомендації мають теоретичне та практичне значення.

Вважаю, що елементи наукової новизни дисертаційної роботи сформульовані на достатньому рівні, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають вимогам щодо написання наукових робіт такого типу та не містять порушень академічної доброчесності.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності

Щодо змісту дисертаційної роботи, то слід відзначити, що дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 185 сторінках, містить 36 рисунків, 48 таблиць і 40 формул. Список використаних джерел із 255 найменувань, додатків.

Робота написана українською мовою. Стиль викладення матеріалів дослідження відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, вирізняється науковістю, системністю, обґрунтованістю, логічністю та послідовністю. Мета дослідження відповідає темі дисертаційної роботи. Зміст сформульованих наукових завдань структурно та логічно узгоджений, їх кількість є достатньою для розкриття теми дисертації та досягнення поставленої мети.

Кожен з розділів та підрозділів роботи містить результати, що становлять значний науковий інтерес та є обґрунтованими і достовірними.

Так, у першому розділі «**Теоретико-методичні засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств**» систематизовано теоретико-методичні підходи до обґрунтування категоріального апарату і сформульовано визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств» (с.31-35); систематизовано чинники розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств та охарактеризовано їх вплив на забезпечення ефективності цього процесу (с.41-54); узагальнено та поглиблено методичні підходи до оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств (с.55-73).

Удосконалено дефініцію поняття «зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств» (с.35-36), під яким запропоновано розуміти систему зовнішньоекономічних операцій у сфері виробничої діяльності господарюючих суб'єктів аграрного сектора економіки, пов'язаної з експортом та імпортом товарів й послуг з метою отримання прибутку та посилення конкурентних позицій внаслідок виходу на міжнародний ринок. Відмінністю цього визначення від поширених є структурування зовнішньоекономічної діяльності

аграрного підприємства у межах його загальної господарської діяльності, диференціація різновидів зовнішньоекономічної діяльності та підкреслення мети її провадження відповідно до стратегічних цілей та завдань підприємства щодо його функціонування й ефективного розвитку.

Обґрунтовано, що управління зовнішньоекономічною діяльністю аграрних підприємств слід здійснювати за інноваційним підходом (с.39-40), в основу якого закладено розуміння цього процесу на основі синтезу чотирьох окремих підходів (функціонального, системного, ризикованого і ситуаційного) з урахуванням національних особливостей ведення бізнесу, спрямованого на розробку та реалізацію зовнішньоекономічної стратегії підприємства за своєчасного упровадження новітніх технологій, що відповідають вимогам зовнішнього середовища та забезпечують конкурентоспроможність на міжнародних ринках у довготривалій перспективі.

Теоретично доведено, що зовнішньоекономічна діяльність є важливою стратегічно орієнтованою компонентою господарської діяльності аграрних підприємств, взаємопов'язаною з нею та спільно вмотивованою щодо реалізації бізнес-процесів для їх успішного та конкурентоздатного поступу на світовому ринку. Систематизація чинників ефективності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств (с.54-55), їх релевантний характер та сталий взаємоузгоджений розвиток забезпечують здатність господарюючих суб'єктів динамічно підтримувати пропорції в організації діяльності, орієнтованої на інноваційне стратегічне зростання, підвищувати соціальну та економічну ефективність, нарощувати темпи розширеного відтворення.

Аргументовано, що оцінку й аналіз ефективності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств слід здійснювати за допомогою методів динамічного програмування на основі порівняння отриманих економічних результатів з витратами ресурсів на їх досягнення. Вихідною методичною базою доцільно використовувати інструментарій системного аналізу та комплексний, діалектичний підхід, що зумовлює доцільність вивчення як окремих елементів, так й системи в цілому в постійному русі, трансформаціях, оновленні (с.70-73). Це є важливим для прийняття рішень щодо застосування інноваційних підходів, принципів та методів управління ЗЕД аграрних підприємств, у т. ч. заснованих на новітніх технологіях в режимі реального часу й технології штучного інтелекту.

У другому розділі «Аналіз сучасних тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств в Україні» автором здійснено статистико-аналітичну оцінку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняного агросектору, з акцентуванням на особливостях функціонування в умовах воєнного стану (с.95-112); ідентифіковано фактори впливу на ефективність зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств (с.113-131); охарактеризовано глобальний профіль аграрних підприємств в системі міжнародної торгівлі (с.132-157).

Оцінку ефективності здійснення зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств проведено на основі факторного аналізу ефективності експортних операцій (індексний метод) за ТОП-5 позиціями аграрної продукції

(зернові культури, рослинна олія, молоко та молоковісні продукти, олійні культури, м'ясо та м'ясопродукти) (с.121-1224).

Ідентифікацію чинників, що впливають на розвиток ЗЕД аграрних підприємств, у взаємозв'язку з сучасними тенденціями світової економіки, проведено на глобальному, національному, регіональному та галузевому рівнях (с.114-121). Систематизація зовнішніх економічних факторів дозволила упорядкувати набір факторних елементів за рахунок об'єднання та усунення дублюючої інформації. За результатами експертного опитування керівників найбільших підприємств-експортерів аграрної продукції у Львівській області встановлено, що найвагомий вплив на успішність реалізації зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств здійснюють такі фактори, як: політична ситуація в країні та її стабільність (0,107); рівень конкурентоспроможності вітчизняної продукції (товарів) (0,095); складність процедури здійснення ЗЕД (0,085) (с.128-132).

За результатами характеристики глобального профілю інтеграції аграрних підприємств України в систему міжнародної торгівлі, виявлено чинники непередбачуваності й загроз, які потенційно здатні впливати на функціонування національної агропродовольчої системи у контексті розвитку зовнішньоекономічної діяльності. До ключових ризиків щодо подальшої присутності вітчизняних підприємств на світових аграрних ринках віднесено: ціновий; виробничі; енергетичні; логістичний; гуманітарний (с.135-136).

Визначено потенційно привабливі зовнішні ринки збуту агропродовольчих товарів з позицій урахування цінової конкурентоспроможності та умов виходу вітчизняних підприємств на них (с.149-150).

У третьому розділі «Удосконалення організаційно-економічних засад розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств» здобувачем розроблено інструментарій діагностики перспектив розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств; обґрунтовано механізми формування зовнішньоекономічних зв'язків аграрних підприємств на основі застосування інструментарію імітаційного моделювання; аргументовано підходи до розробки й імплементації стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств; систематизовано пропозиції щодо удосконалення системи просування сільськогосподарської продукції на зарубіжні ринки; здійснено прогнозування обсягів експорту експортоорієнтованих видів аграрної продукції аграрними підприємствами.

Для практичної реалізації напрямів активізації та підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств сформовано перспективну інноваційну модель (с.171-175), суть якої полягає у формуванні конкурентного ядра експортоорієнтованих підприємств за допомогою випереджувального розвитку тих з них, які є найбільш конкурентоспроможними, мають потенціал для зростання, залучені до економічного обігу нематеріальних активів з метою збільшення доданої вартості експортної продукції та поліпшення економічного стану.

Обґрунтовано, що для удосконалення структури зовнішньоекономічних

зв'язків аграрних підприємств доцільно використовувати методи імітаційного моделювання (С.178-180). Розроблена імітаційна модель уможливить формування прогнозованої динаміки зовнішньоторговельного обороту аграрних підприємств України за різних сценаріїв, визначених зовнішньоекономічною політикою країн-партнерів, а також оцінювати збалансованість сформованих позаекономічних зв'язків. Підхід заснований на вирішенні сформульованої бікритеріальної оптимізаційної задачі, цільовими функціоналами якої є зовнішньоторговельний оборот аграрних підприємств України та дохід від імпорту для країн-партнерів, а керуючими параметрами – середньозважені імпорتنі мита і квоти на імпорт (розрізняються за групами країн). Обґрунтовано організаційно-економічний механізм стратегічного управління зовнішньоекономічною діяльністю на рівні підприємства (с.184-186).

Обґрунтовано пропозиції щодо формування та реалізації стратегії сталого розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств (с.189-193), в основу яких покладено алгоритм вибору зовнішньоекономічної стратегічної зони господарювання та ідентифікації функціонального інструментарію її імплементації, що забезпечить окреслення чітких правил поведінки на зовнішньому ринку, дієвість принципів здійснення експортно-імпортних операцій, гнучкість і адаптивність бізнес-процесів через застосування релевантних заходів ризик-менеджменту. У цьому зв'язку розроблено теоретико-методичні підходи до трансформації стратегічної карти (с.186-188), змістовне наповнення якої характеризує компліментарність зв'язку між фінансовими та нефінансовими індикаторами, матеріальними та нематеріальними показниками, внутрішніми та зовнішніми аспектами бізнес-процесів, а також рушійними силами й результатами діяльності підприємства на зовнішньому ринку.

Розроблено рекомендації щодо удосконалення системи просування сільськогосподарської продукції на зарубіжні ринки, в основу яких покладено комплексний підхід до її формування, що передбачає адаптацію до будь-якого специфічного напрямку зовнішньоекономічної діяльності конкретного аграрного товаровиробника-експортера (с.199-202).

Розроблено методичний інструментарій діагностики перспектив розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств (с.205-211), який передбачає: по-перше, реалізацію комплексу заходів, відповідно до яких розвиток експортного потенціалу може перейти від витратного проектного підходу до оптимального процесного із залученням у процес експорту його не реалізованих елементів, що усувають або знижують дестабілізуючі фактори. Залучення до експортної діяльності ідентифікованих резервів дозволить збільшити обсяги і розширити географічні межі експорту й підвищити ефективність зовнішньоекономічної діяльності; по-друге, оцінку ефективності експортного потенціалу аграрних підприємств шляхом розрахунку індексу інтенсивності торгівлі як на рівні окремих суб'єктів господарювання АПК (прямий метод), так і за допомогою національних спеціалізованих та державних органів (непрямий метод).

Проведено прогнозування обсягів експорту експортоорієнтованих видів аграрної продукції аграрними підприємствами України у рамках таких

сценаріїв: сценарій 1: а) закінчення війни у 2025 р.; б) повернення всієї окупованої території; в) збереження довоєнної тенденції зміни обсягів виробництва відповідного виду продукції; сценарій 2: а) довготривала неможливість господарювання на сільськогосподарських угіддях, які постраждали під час воєнних дій.) (с.218-220).

Таким чином, результати наукового дослідження Батюк Р.Б., представлені в дисертаційній роботі, достатньо обґрунтовані і мають наукову достовірність. Висновки за всіма розділами та загальні висновки є логічними та зрозумілими. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності органів влади та сучасних підприємств з метою розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств. Назва дисертаційної роботи «Організаційно-економічні засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств» повністю відповідає її змісту, що підтверджується метою дослідження та вирішеними у процесі її досягнення завдань.

Повнота викладення результатів досліджень у наукових виданнях

Основні наукові результати дисертації висвітлені в 14 наукових працях, із яких 7 - у вітчизняних наукових фахових виданнях категорії Б, 7 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій. Загальний обсяг наукових праць за темою дисертації становить 6,27 друк. арк., особисто автору належить 6,14 друк. арк., що дозволяє вважати виконаними положення п. 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Положення дисертаційного дослідження, які складають наукову новизну, повністю висвітлені у наукових спеціалізованих виданнях та обговорені на науково-практичних конференціях. Сформульовані у дисертації наукові результати, висновки, рекомендації і пропозиції належать особисто автору, є його науковим доробком. Особистий внесок здобувача є достатнім.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Аналіз дисертації та наукових публікацій Батюка Романа Богдановича, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не дає підстав констатувати щодо допущення здобувачем порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Зокрема, дисертація містить посилання на джерела інформації за кожним випадком використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права; відображає прагнення надати достовірну інформацію про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Зауваження до змісту дисертаційного дослідження

Представлена дисертаційна робота, незважаючи на достатньо високий науковий рівень її виконання, характеризується наявністю певних недоліків та дискусійних положень, а саме:

1. На с. 28 (рис. 1.1) розглядається структура інститутів, що регулюють ЗЕД аграрних підприємств України. При цьому метою доцільно було б додати аналіз зазначених інститутів за ступенем їх впливовості та зацікавленості. Логічно було б визначити інститути, які відіграють ключову роль в регулюванні ЗЕД аграрних підприємств.

2. З запропонованого на с.36 визначення зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств не зовсім зрозуміло чи включає воно міжнародну торгівлю аграрних підприємств, іноземні інвестиції, міжнародну виробничу інтеграцію та кооперацію. Таке визначення носить досить узагальнюючий характер та потребує подальшого уточнення.

3. На с.59 автором представлено узагальнений алгоритм оцінки ЗЕД аграрних підприємств, на якому розрахунковий етап складається з двох складових: розрахунок показників ефективності ЗЕД та аналіз впливу зовнішніх факторів. Не зовсім зрозуміло, чи аналіз впливу зовнішніх факторів є складовою розрахунку ефективності ЗЕД чи окремим напрямком досліджень.

4. На с. 71 автор досліджує методику системного аналізу ЗЕД аграрного підприємства. Особливої уваги заслуговує четвертий етап, на якому для оцінки ефективності здійснення ЗЕД аграрного підприємства пропонується застосування методу DEA, що дозволяє проводити оцінку та порівняння діяльності або ефективності різних об'єктів між собою за різнорідними показниками. На мій погляд, даний математичний метод доцільно було б розглядати для визначення також межі ефективності.

5. З погляду на зміст п.2.1, доцільно було б назвати його «Статистико-аналітична оцінка зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору України».

У висновках до розділу 2 зазначено, що в дисертаційній роботі обґрунтовано, що довгостроковий сталий розвиток вітчизняних аграрних підприємств, орієнтований на стратегічну й конкурентну участь України у глобальній торгівлі продовольством, забезпечується переважно на основі інтенсивного великотоварного агровиробництва індустріального типу з глибокою переробкою, створенням та розвитком великих вітчизняних агрохолдингів. Даний висновок не має підтвердження в самому розділі та є дискусійним. Зокрема, в останні роки державна підтримка агросектору направлена на розвиток малого та середнього бізнесу, створення та розвиток СФГ (сімейного фермерського господарства).

6. У розділі 3 автором проведено прогнозування обсягу експорту експортоорієнтованих видів аграрної продукції України у рамках сценаріїв. При цьому при прогнозуванні не враховано такі аспекти як євроінтеграція та адаптація до кліматичних змін, які прямим чином впливають на експортні операції та їх структуру.

В цілому, зазначені недоліки є суб'єктивними та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи

Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам

Тему дисертації розкрито в повному обсязі, вирішено поставлені завдання, реалізовано мету дослідження, представлено нові наукові результати, які мають як теоретичне значення, так і практичну цінність.

Враховуючи актуальність, наукову новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну значимість сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Батюка Романа Богдановича на тему: «Організаційно-економічні засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств» відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління
та адміністрування

Сумського національного аграрного університету

Світлана ЛУКАШ

